

3. Наказ Про затвердження Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності: від 12.11.2003 р., № 142/394. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z1128-03>
4. Самко О. О. Генезис економічної теорії та методологічні підходи до оцінки туристичного потенціалу регіону / М. П. Бутко, О. О. Самко // Економіка та держава. – 2009. – № 6 (77). – С. 33–38.
5. Самко О. О. Особливості формування та функціонування регіонального ринку туристичних послуг / О. О. Самко, М. П. Бутко // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. праць. : у 2 ч. / РВПС України НАН України. – Ч. 2 – К. : РВПС України, 2008. – С. 53–64.
6. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України / За ред. О.Г. Осауленко – К. : ТОВ «Август трейд», 2012. – 559 с.
7. Туризм в Україні : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К., 2008. – 217 с.
8. Туристична діяльність в Україні у 2011 році: стат. бюл. / Державна служба статистики України / За ред. І.В. Калачової – К., 2012.
9. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unwto.org>.

УДК. 336. 71

Бех М.С.

*к.е.н, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Сьогодні жодна країна світу не є повністю економічно ізольованою, оскільки економіки країн є взаємопов'язаними у багатьох аспектах. Цей зв'язок набуває форми міжнародного руху товарів, послуг, трудових та інвестиційних ресурсів, технологій і навіть підприємств. Сьогодні не можна проводити національну економічну політику без урахування її впливу на економіки інших країн. З огляду на відкритий характер української економіки, результативність її ринкових перетворень і економічне зростання залежать від ефективної реалізації грошово-кредитної політики держави, однією із складових якої виступає банківська система. У зв'язку з цим в умовах глобалізаційних змін та інтеграції національної економіки у світову спільноту банківська політика відіграє надзвичайно важливу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань функціонування світової економіки у період глобалізації внесли такі зарубіжні вчені, як А. Алескеро, В. Вороніна, А.Гош, О. Диннікова, Р. Дорнбуш, Г. Кассель, А. Кіреєв, Л. Красавіна, П. Кругман, А. Лузгіна, Р. Манделл, С. Моїсеєв, М. Обстфельд, С. Роджер, М. Стоун, А. Улюкаєв, М. Флемінг та інші.

Питання, пов'язані з розвитком банків в період глобалізації України, широко висвітлюють такі вітчизняні науковці та практики, як С. Аржевітін, А. Барсеґян, О. Береславська, Я. Белінська, С. Боринець, Т. Вахненко, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, О. Дзюблюк, Ф. Журавка, В. Козюк, Б. Лапчук, В. Міщенко, П. Нікіфоров, О. Пасічник, О. Петрик, О. Рогач, І. Співак, О. Шаров, Т. Шемет, В. Ющенко та низка інших. Однак, як засвідчать результати дослідження, проблема розвитку економіки України в умовах глобалізації потребує подальшого вивчення.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні впливу глобалізаційних процесів на розвиток економіки України. Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, застосування яких дало змогу досягти поставленої мети. До них належать: методи наукової дедукції та індукції, порівняння та систематизації, синтезу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальна трансформація різних сторін життя людського суспільства є найважливішою рисою сучасного світового розвитку. Світова спільнота дедалі виразніше постає як функціонально взаємопов'язана цілісна система. Глобалізація світової економіки створює нове "наколишнє середовище" для економічного зростання країн, визначаючи нові орієнтири їхньої економічної політики. Динамічні зміни у світовому господарстві становлять "глобальні виклики" багатьом країнам. Економіка глобалізується внаслідок виникнення нових форм конкуренції, коли дедалі більше суб'єктів світогосподарських зв'язків не мають певної державної належності. Щодо України, то проблема тут полягає в тому, що процес її інтеграції у світову економіку в рамках процесів глобалізації відбувається за умов реформування власної економіки при одночасній трансформації зовнішньоекономічних зв'язків Сучасні економічні реформи в Україні нашою хвильою на одну загальну

проблему перехідного періоду – недосконале методологічне забезпечення соціально-економічних перетворень, що призвело до стихійного їх характеру. Зовнішньоекономічна політика України працює на формування торгово-посередницької моделі, яка базується на низькотехнологічній структурі вітчизняного експорту і перетворення країни на ранньоіндустріальний придаток до постіндустріальних економік розвинених країн. У концептуальному плані це означає підміну процесів інтеграції процесами інкорпорації [5]. Проте внутрішня економічна політика, стратегія економічного розвитку не можуть розглядатись поза рамками проблеми економічної безпеки країни. Економічна безпека повинна бути тісно пов'язана із проблемою пошуку Україною свого місця на регіональному і світовому рівнях, пошуку своєї національної ідеї і на цій основі визначення стратегії інтеграції країни у світовий економічний та інформаційний простір. Слід зауважити, що якщо аналізувати сучасні зовнішні умов розвитку України, то можна оцінювати їх як відносно сприятливі. Нам не загрожує зовнішня агресія, дружно з сусідами по регіону, з великими державами підтримуються нормальні партнерські відносини. Отже, непотрібно відволікати значні ресурси на вирішення цих проблем, а є можливість покласти початок виходу на новий напрям внутрішнього розвитку та інтеграції із зовнішнім середовищем, яка б відповідала новим вимогам і можливостям. Процеси глобалізації вимагають значного обмеження ролі уряду в економіці, визначення певних конкретних сфер його дій, що дозволить звести до мінімуму зловживання держави владою, корупцію, протекціонізм. Глобалізація фінансових ринків прямо і безпосередньо обмежує вплив урядів країн як на національну, так і на світову економіку, а тому особливого значення набуває їх здатність вести діалог один з одним, підтримувати працездатність створених для цього міжнародних організацій, створювати за необхідності нові та закривати чи реформувати ті організації, які вичерпали свої функції. Основними чинниками глобалізації світових фінансів є, по-перше, інтернаціоналізація господарського життя, по-друге, поширення науково-технічних досягнень, по-третє, лібералізація міжнародних валютно-кредитних відносин та фінансових ринків, по-четверте, зростання інтеграції національних ринків грошей та капіталу [4].

Особливого значення сьогодні, враховуючи великі темпи зростання фінансового посередництва, набуває стійкість і надійність банківської системи кожної з країн і світу в цілому. На думку світових економістів чергові світові кризи будуть породжуватись якраз банківською сферою, бо надто великими є обсяги операцій і значними ризики, що приймають на себе їх учасники. До того ж і сама специфіка банківського бізнесу говорить про найбільшу вразливість саме цієї сфери економіки. Аналіз подій другої половини 90-х років ХХ століття ясно показав, що банківські потрясіння, колапси фінансових пірамід призводять до падіння урядів. Міжнародне регулювання банківського бізнесу, нагляд за його практикою з боку центральних банків, повсякденна банківська практика повинні ґрунтуватись на розумінні історичної відповідальності фінансової сфери за здоровий стан світової економіки. Національний банк України здійснює вплив на реальний сектор економіки через передавальний монетарний механізм, одним із каналів якого виступає – канал валютного курсу, за допомогою якого, використовуючи інструменти валютно-курсової політики, центральний банк країни має можливість змінювати курс національної валюти і, у свою чергу, залежно від цільових орієнтирів, здійснювати вплив на реальний сектор економіки. Цей вплив здійснюється через балансовий ефект (зростання курсу може призвести до змін власного капіталу та витрат на обслуговування зобов'язань в іноземній валюті), а також через ефект зміни відносних цін (проявляється у зміні попиту на вітчизняні товари і послуги, що стають дорожчими порівняно з імпортними товарами у випадку зміцнення курсу національної грошової одиниці). У сучасних умовах господарювання беззаперечним є той факт, що основою розширеного відтворення продуктивних сил і виробничих відносин є накопичення банківського капіталу. Саме банківський капітал, його достатність та маневреність це основна вимога та фундамент діяльності українських банків в глобалізаційних умовах. Саме капітал створює підґрунтя забезпечення фінансової стабільності та максимального задоволення потреб суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах [2]. Як показують дані НБУ, на сьогоднішній день банки з іноземним капіталом становлять значну частку банківської системи України та чинять значний вплив на неї. За таких умов гострим залишається питання співвідношення між часткою вітчизняних та іноземних фінансових інститутів, адже присутність іноземних банків з однієї сторони забезпечує розширення можливостей національної економіки отримувати додаткові грошові ресурси, а з іншої – виступає загрозою, пов'язаною з процесами глобалізації для України і полягає у втраті контролю над національною банківською системою. Сумарний балансовий капітал банків нашої країни близький до розміру капіталу одного із провідних закордонних банків. Загалом, обсяг капіталізації усіх українських банків становить близько 5,4% до ВВП (порогове значення показника – 20%), що створює суттєву загрозу фінансовій безпеці держави.

Вихід України у глобальне економічне середовище викликав ряд принципово нових проблем, які постали перед комерційними банками [4]. Одним із важливих завдань є політика валютного курсоутворення, так як саме курс долара суттєво впливає на розвиток економіки в цілому. Тенденції світового господарства, рівень економічного розвитку в країні, її роль у світових відносинах визначають напрям і форму реалізації політики валютного курсоутворення. Процеси формування валютного курсу перебувають під дією різноманітних чинників і прямо залежать від стану державної

економічної політики. Вибір режиму валютного курсу у фіксованій чи плаваючій формі значною мірою зумовлюється станом внутрішньої економічної ситуації, особливо організації грошового обігу, стану платіжного балансу, обсягу золотовалютних резервів, ролі країни у світовій економіці та міжнародній торгівлі [1]. Ми вважаємо, що необхідним є виділення низки чинників валютного курсоутворення. На підставі проведеного дослідження виділено чотири їх основні групи: економічні, психологічні, політико-правові та технічні. Найбільший вплив на динаміку обмінного курсу гривні чинить група економічних факторів (табл. 1).

Таблиця 1

Економічні фактори валютного курсоутворення в Україні

Фактор		Рух обмінного курсу	
		Зміцнення	Знецінення
1. Економічний розвиток держави і темпи зростання її ВВП	Зростання	+	
	Зниження		+
2. Темпи інфляції у країні	Зростання		+
	Зниження	+	
3. Рівень процентних ставок	Зростання	+	
	Зниження		+
4. Валютні спекуляції	Зростання		+
	Зниження	+	
5. Дефіцит платіжного балансу	Зростання		+
	Зниження	+	
6. Рівень продуктивності праці	Зростання	+	
	Зниження		+
7. Дефіцит Зведеного бюджету	Зростання		+
	Зниження	+	
8. Зовнішній борг держави	Зростання		+
	Зниження	+	
9. Обсяг експорту	Зростання	+	
	Зниження		+
10. Обсяг імпорту	Зростання		+
	Зниження	+	
11. Грошова маса	Зростання		+
	Зниження	+	

Значна залежність України від міжнародної економіки і світової фінансової системи стала ключовою причиною поширення кризових явищ на національне господарство у вересні 2008 р. Однак криза дала поштовх внутрішнім чинникам курсової нестабільності гривні, до яких належать: високий рівень доларизації вітчизняної економіки, зростання рівня інфляції, стан платіжного балансу держави, величина зовнішнього боргу і дефіциту бюджету України, валютні спекуляції банків та обсяг проведення операцій з купівлі-продажу валюти на готівковому ринку, а також надання комерційними банками кредитів у іноземній валюті.

З одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання й оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їх більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, з іншого боку глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, формують ґрунт для маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними коштами, що становить реальну загрозу для країн із низькими і середніми доходами. Глобалізація на рівні окремої країни характеризується такими показниками, як відкритість економіки, частка зовнішньоторговельного обороту або експорту у ВВП, обсяг зарубіжних інвестиційних потоків, міжнародних платежів.

На жаль, об'єктивний аналіз показує, що створення ринкової економіки саме по собі не виведе Україну на рівень сучасної цивілізації, навпаки – це може навіть перемістити країну на далеку периферію світового господарства. Всі фінансові індикатори вказують на невідповідність фінансової і грошово-кредитної системи держави вимогам її економічної безпеки. Аналіз як власне економічних, так і соціальних та фінансових індикаторів економічної безпеки України дозволяє зробити узагальнюючий висновок: подальше збереження нинішніх основних тенденцій загрожує безпеці держави, а в системі глобальної економіки відкине Україну на периферію, або взагалі залишить поза цією системою. Для того, щоб цього не трапилось, країна повинна прискорити радикальні економічні

реформи на основі реалізації стратегії ефективного розвитку національної економіки, концепція якої включає: припинення падіння виробництва і забезпечення умов для стійкого економічного зростання, повну зайнятість, відсутність або помірну до 5% в рік інфляцію, стимулювання високопродуктивної праці, зменшення соціальної нерівності. Для цього потрібно здійснювати суттєві або кардинальні зміни у валютній політиці, структурно-інвестиційній політиці, фінансовій політиці, у політиках ціноутворення та доходів, грошово-кредитній політиці та, особливо, в інституціональній політиці. Аналіз індикаторів економічної безпеки виявив негативні тенденції соціально-економічного розвитку України, що призвели до погіршення макроекономічної ситуації в країні та до значного погіршення позиції України у світовій економіці. Для виходу з кризи потрібна узгоджена система принципів економічної політики, що реалізує стратегію оптимального розвитку національної економіки, а для цього Україна повинна проводити скоординовану економічну політику по всіх вищезазначених її складових. Сучасний ринок з усіма його внутрішніми й зовнішніми атрибутами потрібний насамперед для того, щоб підсилити стимули до вільної праці. Ринковий механізм можна й необхідно використати на повну потужність не для наздоганяючої, наслідувальної модернізації, а для здійснення радикальних структурних перетворень, спроможних поставити Україну в один ряд із найбільш економічно розвинутими державами постіндустріального рівня. Трансформація економічної системи України відповідно до соціально-економічних і наукових – параметрів XXI ст. на наш погляд повинна ґрунтуватися на:

– загальноцивілізаційних умовах і чинниках, що формують систему координат сучасного світового ринкового господарства:

– національних пріоритетах і особливостях, що мають глибокі, невичерпні історико-генетичні й ментально-етнічні джерела:

– реальному стані економіки і суспільства України, що є головним вихідним матеріалом, першоосновою, фундаментом, на якому будується нова політико-економічна система.

Результати наукових досліджень свідчать, що в Україні є достатні стартові умови для того, щоб поступово інтегруватися в загальноцивілізаційні процеси. По-перше, Україна має потужний науково-технічний, інтелектуальний потенціал, висококваліфіковану робочу силу, що є визначальним у системі сучасного виробництва. По-друге, адміністративно-командні механізми значною мірою підірвані, що створює можливість остаточного й швидкого демонтажу тоталітарної системи і побудови сучасних економічних форм та управлінських механізмів, не обтяжених минулим. По-третє, маємо величезні невикористані запаси емоційної, психологічної енергії, що вивільнилася внаслідок розбудови власної незалежної самостійної держави — віковичної мрії багатьох поколінь нашого народу. Потужний вибух цієї енергії, критична маса якої нагромаджувалася сторіччями, спрямований на політичне, економічне, духовне відродження нації і є величезним додатковим чинником прискореного залучення України до загальної цивілізаційних процесів і структур.

Висновки з проведеного дослідження. Україні дісталась у спадок деформована структура економіки і тому щоб бути повноцінним гравцем на світовому ринку в умовах глобалізаційних змін необхідно проводити реформи. Ринкові реформи повинні відповідати реальному стані економіки і суспільства України, що є головним вихідним матеріалом, першоосновою, фундаментом, на якому будується нова політико-економічна система. Отже, головна спрямованість економічного розвитку полягає у диверсифікації напрямів, форм і засобів економічної політики, у наданні цьому процесу комплексного, системного характеру.

Література

1. Бреславська О. Актуальні проблеми курсової політики України / О.Бреславська // Вісник Національного банку України. – 2010. – №2. – С. 16–20.
2. Головнін М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи. / М. Головнін // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 67–78.
3. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2009. – №5. – С. 20–32.
4. Федірко В.В. Банківська система України в умовах глобалізації світової економіки / В.В. Федірко/ Економічний форум. – № 2. – 2011. – С. 117–121.
5. Чистілін Д. Еволюційний розвиток світової економіки та інтеграції України / Д. Чистілін // Економіст. – 2010. – № 3 – С. 80–87.
6. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи : аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»] / Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін. ; за ред. Л. І. Федулової, Г. О. Анрущука ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с.
7. Фінансово-економічний розвиток України в умовах глобалізації : монографія / кол. авт. ; за ред. Я. В. Белінської. – К. : Національна академія управління, 2008. – 212 с.
8. Данилишин О. Міжнародна економіка в XXI столітті. Розвиток глобалізаційних тенденцій світової економіки / О. Данилишин // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 58–62.